

Šiame numeryje:

Vidinė emigracija Rytų Vokietijoje ir Lietuvoje.
Krauju ir neišdildomu rašalu.
Dvi naujos dailės knygos iš Lietuvos.
Jonas Vizbaras-Sūduvas apie naująjį savo romaną „Kur bėga Šešupė“.
Vytauto Pluko eilėraščiai.
Lietuvos krikštas.
„Draugo“ jubiliejinis koncertas.
Priešas prie straipsnio apie Čingis Aitmatovą.
Chicagos teatruose.
Nauji leidiniai.
„Draugo“ knygyne.

Kertinė Parastė

„Vidinė emigracija“ Rytų Vokietijoje ir Lietuvoje

Dar šiandieną ausyse skamba kadai girdėti vieno lietuvių rašytojo žodžiai: „O savaip mes esam laisvi. Poezijos, dailės, muzikos pasaulis yra mūsų. Atliekam „pareigą“ partijai, atkalbam privalomus „poterius“, o viduje darome, ką tik norime...“

Šie žodžiai vėl šovė į galvą, beskaitant britų istoriko Timothy Gorton Ash ispūdžius iš Rytų Vokietijos, pasirodžiusius naujame Londono žurnale *Granta* (1984 rugsėjis). Jis rašo, jog tenai tebegyva sena vokiečių inteligentijos kultūrinė tradicija — puoseletis kuo vidaus pasaulį ir kuo toliau laikytis nuo politinio gyvenimo. Taip daugelis elgėsi nacių laikais, taip daugybė tebegyvena šiandien. „Vidinė emigracija“ užsisklendę nuo partijos totalitarinių reikalavimų, jie maitina savo dvasią muzika, dailė ir literatūra. Pavyzdžiui, jie tiesiog garbina Ernst Barlacho mįslingas skulptūras, kurias jisai sukūrė, patsai būdamas „Trečiojo Reicho“ „vidiniu emigrantu“. Tačiau nors jie, kiek tai įmanoma, ignoruoja valstybę, jie vis tiek išoriniai atiduoda iš jų reikalaujamą konformizmo duoklę — universitetuose, redakcijose, viešose posėdžiuose. Viešai jie tvirtina ir prisiekinėja tai, kuo jie privičiai bjaurisi.

„Vidinė emigracija“, — rašo Ash, yra Rytų Europai būdingo „dvilypio gyvenimo“ intelektualinė forma. Tai plyšys tarp viešojo ir privataus „aš“, oficialios ir neoficialios kalbos, išorinio konformizmo ir vidinio disidentizmo. Jau ankstyvoje jaunystėje pradėdama automatiškai nusiimti vieną kaukę ir užsidėti kitą. Britų istoriko nuomone, tokia „vidinė emigracija“ yra labiau paplitusi ir intensyvesnė nelaisvoje Vokietijos dalyje, negu Vengrijoje, Lenkijoje ar Čekoslovakijoje. Tai iš dalies galima paaiškinti ypatinga vokiečių „vidinio gyvenimo“ tradicija. Šis „susitelkimas į vidų“ ryškus pastarojo dešimtmečio Rytų Vokietijos literatūroje, nes daugelis tenyčių rašytojų

nebeteko vilties pakeisti santvarką savo raštais. Eilėraštyje „Mes visi labai daug praradom“ poetė Eva Strittmatter rašo:

Neapgauinėkim savęs: ir aš, ir tu, Mes gimėm atviram pasauliui. Dabar mes laikom duris uždarę — Jam ir jai ir kitiems...

Nors Evos Strittmatter poezija visai nesocialistiska, ją ne tik spausdina, bet Rytų Vokietijos kultūriniai pareigūnai giria jos „melancholišką individualizmą“. Šiandien Rytų Vokietijoje iš rašytojų neberekalaujama būti politiškai užsiangazavusiais. Prieš 25 metus Bitterfeldo konferencijoje kompartija įsakė rašytojams vaizduoti darbininkų gyvenimą; šiandien kompartija labai patenkinta, kad jie neberašo apie darbininkus. Naujoji „vidinio gyvenimo“ literatūra valstybei ir partijai nepavojinga; ji parankesnė už literatūrą, kuri kritiškai nagrinėtų Rytų Vokietijos tikrovę. Partijai tokios literatūros jau užteko.

Britų istorikas pabrėžia skirtumą tarp rašytojų Rytų Vokietijoje ir Lenkijoje. Geriausi, kritiškiausi ir drąsiausi rašytojai Lenkijoje metė iššūkį cenzūrai bei partijos monopoliui ir pradėjo patys spausdinti savo raštus savilaidiniu būdu. Jie sukūrė išsąjonišką kultūrą ir leidyklų tinklą, įsteigė tokius žurnalus kaip *Zapis* ir *Puls*. Rytų Vokietijos rašytojai emigravo — vidun, kaip Eva Strittmatter, ar išorėn — į Vakarų Vokietiją.

Antrajam pasauliniam karui baigiantis, vokiečių rašytojas Thomas Mann labai kritiškai pasisakė apie savo tautiečių polinkį apsiriboti „vidiniu, dvasiniu gyvenimu“. Nuo Liuterio iki Goethes, vokiečių intelektualų sukurtas „civilizuoto asmens“ idealas stokojo politinės ir visuomeninės atsakomybės. Jie pastatė dirbtinę sieną tarp „dvasinio-meninio“ ir „politinio-visuomeninio“ idealo pasaulio. Mann tvirtina, kad tie vokiečių intelektualai

Krauju ir neišdildomu rašalu

BORIA SAX*

Lietuvis autorius Gintautas Iešmantas teberašo poeziją kalėjime — jis 1980 m. gruodžio mėn. 15 d. buvo nuteistas šešeriems metams darbo stovyklos ir priedo penkeriems metams vidaus egzilės už „antisovietinį šmeižtą“ jo poezijoje ir straipsniuose. Rašydamas poeziją — ir protestuodamas dėl savo įkalinimo — jis rizikuoja galimu jo bausmės prailginimu. Iešmantui yra uždrausta kurti ir nauji įstatymai (priimti 1983 metais) įgalina kalėjimo vyresnybę pratęsti bausmę penkeriais metais tiems kaliniams, kuriuos jie randa atsisakančiais bendradarbiautai.

Pripratę prie labai lėkštos pažiuros į menus, žmonės Vakaruose reaguos į tokį atvirą nepaklusnumą su pagarbą baime ir sumišimu. Tai priekaištas mums ir priminimas, kaip mes leidom poezijai tapti nereikšmingai mūsų visuomenėje. Jungtinėse Amerikos Valstybėse plačiai reikiama baimė, kad pati menų egzistencija mūsų visuomenėje gali atsiverti pavojuje dėl kelių nežymių federalinės paramos sumažinimų. Tuo pačiu metu Iešmanto gestas mus nuramina, teigdamas poetinio pašaukimo pastovumą ir vertę. Dvasia pakyla pastebėjus, kad žmonės dar gali jaustis tiek poezijos grasinami, jog grūda į kalėjimus tuos, kurie ją gamina.

O ar Iešmantas yra didelis poetas? Jo įsipaigojimo intensyvumas rodo, kad jis galėtų būti. Mes negalim žinoti. Kol kas nė vienas iš jo raštų nėra Vakarų pasiekęs. Keli jo jaudinantys laiški buvo išspausdinti pogrindžio spaudoje. Rašydamas apie koncentracijos stovyklą jis sako: „Langai pusiau uždengti sniegu. Žiūri laukan, ir prisimeni snieguotą, vėjuoatą vaikystę. Esame miškų apsupti; sako, gausu aviečių. Aišku, ne mums.“

Yra gera galimybė, kad vienu ar kitu būdu kai kurie

*Boria Sax yra poetas, mokslininkas ir žmogaus teisių sąjūdžių aktyvistas. Kelių knygų autorius: ju tarpe *Rytų vokiečių meilės poezija* (Bouvier, Bonn, Vokietija) ir vėliausiai — Rytų Vokietijos poeto Lutz Rathenow eilėraščių rinkinio vertėjas. Šis Sax straipsnis, pavadintas „With blood & indelible ink“, pasirodė Amerikos katalikų savaitiniame žurnale *Commonweal*, 1985 m. gegužės 17 d. numeryje. Vertimą spausdiname *Commonweal* žurnalo leidėjams maloniai leidus.

klydo, manydami, kad vidinė, dvasinė kultūros laisvė gali būti atskirta nuo išorinės, politinės laisvės. Jie pamiršo tikrojo humanizmo, pilnutinės asmenybės idealą. Toksai jų nusistatymas pasirodė esantis lemtingu ir iš dalies privedė prie susitaikymo su (nacių) barbarizmu ir nespriešinimu jam vienoje pasaulio pažangiausių ir labiausiai civilizuoatų tautų — Vokietijoje, — prieš 40 metų kalbėjo Thomas Mann. Jo žodžiai nemažiau aktualūs ir šiandien.

Iešmanto eilėraščiai ilgainiui ras kelią į Vakarų. Tada, nežiūrint, kad jie parašyti palyginus nežinoma kalba, jie susilauks egzilės bendruomenės dėmesio, o greičiausiai ir platesnės literatūrinės publikos. Bet yra kitų poetų panašiose sąlygose, kurie taipgi rizikuoja net be vilties sulaukti tokių tolimų ir abejotų atpildų. Žurnalistas Eduardo Galeano yra pasukoje apie eilėraščius, parašytus ant cigarečių popieriaus ir anonimiškai išsmugeliuotus iš Urugvajaus pagarsėjusio kalėjimo Penal de Libertad. Čia yra darbas ne intelektualų, bet paprastų žmonių. Daugiausia tai kasdieninio gyvenimo vinjetės, išreikštos tiesiai ir paprastai, kaip šis anoniškos Urugvajaus kalinio eilėrašties:

Persimesti žodžiu su bite jos dūžiančiam skrydy pasakyti skruzdėlei skubėti su duona jo poniai žmonai stebėti vorą ir gėrėtis grožiu jo nuostabių kėjų ir prašyti pamažiau lipti tinklu visa tai yra būdai pasipriešinti

Kas pastūmėjo autorius rizikuoti rašyti šiuos eilėraščius ir juos slapta perduoti? Kokia bebūtų priežastis, ji neatrodo iš pagrindų politinė. Jie detalai nedokumentuojama vykdomų kankinimų. Jie nėra skirti vyriausybei pulti. Gal eilėraščių intencija tebuvo sudaryti koki nors žmogišką ryšį su išoriniu pasauliu.

Yra įprasta drausti kaliniams, ypač politiniams kaliniams, rašyti, kai jie yra kalėjime. Noriu labai atsargiai skirti šį draudimą nuo cenzūros. Asmuo yra cenzuruojamas, kai jam ar jai yra draudžiama spausdinti kitus — kaip jie galvoja ir jaučia.

Šalia Iešmanto yra ir kitų

Gintautas Iešmantas (g. 1930), baigęs Vilniaus valstybinį pedagogikos institutą, lituanistas, 1980 m. apkaltintas antisovietinio turinio poezijos ir straipsnių rašymu, bandymu juos spausdinti nelegalioji spaudoje, klausymu užsienio radijo transliacijų. Nuteistas šešeriems metams konclagerio ir penkeriems vidaus egzilės.

rašyti eina daug toliau už cenzūrą. Individui yra draudžiama iš viso rašyti, nežiūrint koks būtų turinys. Kim Dae Jung, pavyzdžiui, kalinamam Pietų Korėjoje, nebuvo leista vesti dienoraštį ar turėti užrašus. Kaip kompromis jis pasiūlė savo sargams atiduoti viską, ką jis parašys. Net ir tokiom sąlygom leidimas nebuvo duotas. Kim, tiesa, turėjo teisę rašyti vieną laišką savo šeimai kas mėnesį. Vieną kartą jis į laišką įdėjo eilėraščių. Cenzorius sugrąžino laišką ir jis buvo priverstas eilėraščių ištrinti. Priežastis nebuvo tiesiogiai politinė. Ji buvo, Kim žodžiais: „Todėl, kad eilėrašties ... paprastai yra jausmų išraiška ... ir jis gali įtaigauti kitus ... kaip jie galvoja ir jaučia.“

Šalia Iešmanto yra ir kitų

pavyzdžių, kaip politiniai kaliniai priėmėsi kalėjimo vyresnybei, toliau rašydami. Solženicinas sukurdavo pasakojimus žodis po žodžio savo galvoje ir juos vėliau iš atminties nurašydavo. Venezuelos poetas Ali Lameda savo galvoje parašė kelis šimtus sonetų po to, kai iš jo buvo atimtos rašymo priemonės, jam esant Šiaurės Korėjos kalėjime 1967-1974 metais. Gali būti, kad griežta kontrolė, kylanti iš soneto formos, suteikė discipliną, padėjusią jam išlikti.

Armando F. Valladares buvo 1960 m. areštuotas už jo pasyvų pasipriešinimą Kubos revoliucijai. Po kelerių metų kalėjime jis pradėjo rašyti poeziją. Šį užsiėmimą jis tęsė dvidešimt vienerius savo kalėjimo metus, priešindamas sargų kontrolei,

nežiūrint kankinimų, uždarymo kalėjimo vienutėj ir kitų bausmių. Jo eilėrašties „Geriausias rašalas“ yra testamentas drašai ir laisvei:

Is manes jie viską atėmė plunksnas pieštukus rašalą nes jie nenori, kad aš rašyčiau ir jie mane užkasė šioj bausmės celėj bet jie neužgniaūs mano maisto šiuo būdu is manes jie viską atėmė Na, beveik viską — nes aš dar turiu savo šypseną savo saivarbą, jausdamasis laisvu žmogumi ir savo sieloje darž mažų, nemiršančių gėlių jie nenori, kad aš rašyčiau Jie atėmė plunksnas pieštukus bet aš dar turiu gyvybės rašalą savo paties kraują ir juo aš dar vis galiu rašyti eilėraščius

Valladares įstengė iš kalėjimo išsiųsti kelis eilėraščius — jų rinkinys, pavadintas *Is kėdės ligoniams vežioti*, buvo išleistas 1976 metais.

Gali atrodyti neuklu išvesti analogijas iš mano paties patirties, nes aš niekad nesu patyręs ką nors panašaus į tuos kalėjimus, kuriuose anie vyrai buvo uždaryti. Tačiau siūlosi kai kurie palyginimai. Aš atsimenu, kai rašiau poeziją pragyvendamas iš bet kokio juodo darbo, kokį tik galėjau gauti. Grįždavau namo pavargęs ir jausminiai išsemtas po aštuonių iki dešimties valandų kieto darbo, ir skirdavau vakarą dar intensyvesniam rašymo darbu. Šios aplinkybės pridudavo poezijos rašymo darbu ypatingo intensyvumo. Ir todėl aš jaučiau, kad galu susitikti su bet kuo — nežiūrint jo socialinės pozicijos — kaip lygus su lygiu. Jei nebuvau dienos metu nieko parašęs, neidavau miegoti, kol tai padarydavau. Darbo pertraukų metu užsirašinėdavau eilutes savo knygutėje. Rašymo aktas, vykdomas tokiose sąlygose kaip kalėjimas, pasidaro kažkas (Nukelta į 2 psl.)

1941 m. birželio 14-15 dienomis įvyko pirmas masinis Lietuvos žmonių tremimas į Sovietų Rusijos gilumą. Čia matyti kai kurios vietos Rusijos imperijoje, kur ir dabartinis metu yra buvę ar tebėra laikomi sovietinei sistemai pavojingi asmenys: Uljanovskas (viršuj, kaire); Cerniachovskas (viršuj, dešinė); odos fabrikas, kuriame dirbo Ona Pranckūnaitė (apačio), kaire); Bakalo konclageris, kur kalėjo Vytautas Vaičiūnas (apačio, dešinė).

Dvi naujos dailės knygos iš Lietuvos

DR. P. REKLAITIS

Marija Matuskaitė. Portretas XVI — XVIII a. Lietuvoje. Vilnius: Mokslas, 1984. 165 psl. su 123 juoda-balta paveikslais tekste ir 73 spalvotomis reprodukcijom kardinamiame popieriuje. Formatas: 27 x 17 cm.

Senesnės kartos tautiečiai, kurie prieš karus turėjo progos pakeliauti po kraštą galėtų prisiminti, kaip gausūs būdavo Lietuvoje senuose dvaruose šeimos ainių portretai. Jų vieno ar kito neturkdamo net smulkesnės slėktos trobų seklyciose. Garsios buvo didžiosios portretų galerijos magnatų rūmuose, kaip išlikusios Radvilų Nesvyžiuje, žuvusios Sapiegu Antakalnyje. Ne visi šitie portretai buvo meninės vertės, ne visi jie buvo labai seni: daug jų buvo tik vėlesnės kopijos, atliktos neįgudusia ranka. Kai kas juos laikė svetimais lietuvių kultūrai. Daugybė jų žuvo gaisruose, karuose, buvo išvežta Lenkijon, Rusijon, sunaikinta ardant dvarus. Kiek geriau išsilikę vad. fundatorių portretai bažnyčiose. Komunistai ilgą laiką jų vengė, kaip „feodalines klases atgyvenū“, bet vystantis dailėtyrai susidomėta ir šiuo muziejinio turto kompleksu.

Autorė, žinoma savo erudicija ikonografijos ir kostiumologijos srityse, jau publikavusi Lietuvos renesanso antkapių ištyrimą, čia pateikė sistemingą aprašymą Lietuvos ponijos — didikų, bajorų ir dvasikių — XVI-XVIII amžių alejumi tapytų portretų, kiek jų surinkta ir saugoma Lietuvos, Gudijos bei Lenkijos muziejuose.

Nežinomas dailininkas. Nežinoma Oginskių giminės moteris. XVII a. (drobė, aliejus). Kauno Čiurlionio dailės muziejus.

Kai kurie išnykę tapyti originalai tiriami pagal išlikusius raizinius, jei tokie buvo pagaminti. Šių portretų priklausomumą Lietuvai nustatyti palengvina j portretus įtapyti herbai ir įrašai. Autorė išaiškina šių portretų pagrindinius tipus, jų formų raidą, kilmę ir stiliaus įtakas.

Studija išeina iš dailėtyros rėmų, ji turi reikšmės genealogijai, heraldikai, kostiumologijai, sykiu j sudaro raizkų elementą bendrame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūros vaizde. Naudojama palengvina rodyklės, duota daug bibliografijos išnašose. Tiražas 20,000 egzempliorių.

Vincas Kisarauskas. Lietuvos knygos ženklai 1518-1918. Vilnius: Mokslas, 1984. 219 psl.

Autorius, vienas iškiliųjų Lietuvos grafikų, pasižymėjęs ekslibrio projekto srityje, čia paskelbė daugelio metų kolekcionavimo ir tyrinėjimo rezultata: pilnai dokumentuotą visų senosios Lietuvos knygos savininko ženklų katalogą iki Nepriklausomybės paskelbimo arba I pasaulinio karo pabaigos metų — 1918. Alfabetine tvarka aprašyta iš viso 1033 ženklai privatių ir institucinių rinkinių; didesnės dalies jų paduotos sumažintos reprodukcijos. Aprašytų objektų gausumu ir informacijos pilnumu šis katalogas viršija ankstyvesnius, pvz., Witygo ar Galaunės tos rūšies katalogus.

Kisarauskas savo katalogą įtraukė ne vien paprastus ekslibrius — etiketes, įkljuojamas j viršelio vidinę pusę, bet ir seniausias knygos nuosavybės pažėklinimo formas: knygos savininko įrašai ranka ir vad. supereklibriai — reljefiniai ženklai, įspausti j viršelio viršutinę pusę, o taip pat plati sritis antspaudu, kuriuos naudojo daugiau viešos bibliotekos. Taigi, čia ne dailėtyrinis, bet daugiau knygotyrisinis veiklas: aprašomi vien tik faktiniai, knygoje surasti ženklai, bet ne dailininkų sukurti ekslibrių projektai. Aprašyti ne tik knygos savininko ženklai, atsiradę dabartinės Lietuvos teritorijoje, bet įtraukta kai kas iš Gudijos, Lietuvos išeivių Lenkijoje ir JAV.

N. Flensburgietis. Stanislovas Sabinas. 1590 m. (vario raiziny).

Mažosios Lietuvos (Klaipėdos krašto, Tilžės ir kt.) ženklai aprašomi knygos pabaigoje atskirai, atsižvelgiant j jų skirtingą pobūdį. Mažoji Lietuvoje gausu supereklibrių XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje. Knygoje nepaaiškinta šitų supereklibrių religinė reikšmė: jie buvo padaromi be išimties ant maldų, giesmių ir šv. Rašto

knygų, kurios buvo konfirmacijos proga dovanojamos konfirmantui, irištos, su ant viršelio įspausta savininko pavarde, konfirmacijos data ir pirmos komunijos ženklu — taure. Šitie supereklibriai buvo naudingi religinėje praktikoje bažnyčioje. Tai ne mokslingumo ar bibliofilijos, bet mažlietuvių pamaldumo paminklai. Tiražas — 4000.

Jonas Vizbaras-Sūduvas apie naująjį savo romaną

(Pokalbis su Stasiu Liepu)

STASYS LIEPAS: Paprastai iš romano antraštės, jeigu čia tiesiog vardu nepristatomas pagrindinis jo herojus, jau galima užčiuopti romano struktūrinių pagrindų kurį esminį bruožą arba sakysim, jo dvasinės panoramos spalvingesni pjūvi ir t.t. Savo naująjį romaną pavadinęs „Kur bėga Šešupė“, lyg ir terodote vienintelį signalą, jog veiksmas vyksta Lietuvoje, jeigu ne, dar siauriau, Sūduvoje. Kokia Jūsų motyvacija tokio vardo pasirinkimui?

JONAS VIZBARAS: Laikas, gamta ir žmogaus sukelti įvykiai pažadina kūrėjo vaizduotę ir skatina griebtis teptuko ar plunksnos užfiksuoti charakteringam laiko įvykiui ar būdingai gyvenimo iškarpai. Sutinku, kad giliau mąstantis žmogus iš kūrinio antraštės pajunta jo struktūrinės tematikos bruožus. Kaip ir neretas atsitikimas, sutinkamas beletristikoje, kada daiktai arba gamtos stichinės jėgos apsprendžia veikalo herojaus

veiksmus ir likimą. Pvz., Vincas Krėvė „Šiaudinės pastogės“ personažo, kerdžiaus Lapino, gyvenimas surištas su žaliuojančia Grainio liepa. Ją nukirtus, tą pat dieną miršta ir Lapinas. Šešupė romane yra dvasinis jungiamasis siūlas, risantis romano veikėjus su Sūduvos praeitimi ir dienos įvykiais. Sunku būtų įsivaizduoti Sūduvą be Šešupės, kaip ir pavasarį be žiedų.

STASYS LIEPAS: Visiems skaitytojams, manau, būtų įdomu Jūsų romano genezėje atsekti pačias pirmines jo ištakas. Kas davė pirminį impulsą, atseit, iš kur kilo idėja jam parašyti?

JONAS VIZBARAS: Ir biologine prasme individo egzistencinė būtis kenčia, atskirta nuo savo kamieno šaknų. Juo labiau žmogus, kaip dvasinė ir metafizinė būtybė, atsidūrusi svetimoje erdvėje, savo sielos gelmėje giliau pajunta ir išgyvena glūdinti praeties ilgęsi — nostalgijos būseną. Jos bangavimo virpesiai veda j kūrybinį pasaulį ieškoti ryšio su tėvyne, jos tautiniais ir patriotiniais idealais. Tas ypačiai ryšku Adomo Mickevičiaus „Pono Tado“ genezėje, pas Maironį ir kitus mūsų aušrininkus. Sūduva, ilgus amžius gamtiniai dengusi Lietuvos kūną nuo išorinių priešų, praėjusio šimtmečio pabaigoje tapo tautinio atgimimo lopšiu, davusiu dr. Joną Basanavičių, Joną Jablonskį, Petrą Kriaučiūną, dr. Vincą Kudirką ir daug šviesių kunigų, kurių dvasinio palikimo lobiais ir šiandien gyva mūsų tauta. Pagaliau senesniai praėjęs „Aušros“ sukaktuvinis šimtmetis... Tai pagrindiniai motyvai, davę impulsą romano „Kur bėga Šešupė“ idėjai ir fabulos plėtotėi.

STASYS LIEPAS: Ar „Kur bėga Šešupė“ susieta kokiais nors dvasinės, idėjinės, vietovės ar kitokios giminytės ryšiais su Jūsų pirmuoju, „Draugo“ 1981 m. premija

laimėjusiu, romanu „Alšėnų kunigaikštystė“? JONAS VIZBARAS: Laiko, vietos ir siužeto niuansais „Kur bėga Šešupė“ skiriasi nuo „Alšėnų kunigaikštystės“ romano, tačiau veikėjų dvasiniu koloritu, idėjos pasirinkimu ir tautinėmis aspiracijomis „Kur bėga Šešupė“ yra premijuoto romano analoginė tása.

STASYS LIEPAS: Kokioje idėjinėje orbitoje skrieja ir kokių filosofinių rūbų puošiasi čia Jūsų vaizduojamo lietuviško gyvenimo sukūrys, o gal „Šešupiniam“ gyvenimui toks palyginimas netinka? JONAS VIZBARAS: Romano veikėjų gyvenimo

sūkūrys skrieja tik lietuviško spalvomis nužymėtoje orbitoje, sukamas gyvybinių tautos aspiracijų ir bendriųjų gimtosios kalbos ištakų. J jį įvedus svetimų, kosmopolitinių jėgų potencialo, sūkūrys pavirstų naikinančiu ciklonu arba nugrimstų nepasiekiamon sietuvon.

STASYS LIEPAS: Iš kokių šaltinių sėmėtės informacinių žinių bei duomenų laikotarpio širdžiai ir kūniškom detalėm restauruoti? JONAS VIZBARAS: Istoriniame romane, kad jame būtų išlaikytas chronologinis veiksmo ritmas ir kad meninė tiesa neprieštartautų istorinei, teko žinių semtis iš kun. J. Totoraici „Sūduvos istorijos“, iš Alicijos Rūgytės suredaguotos

dvejų tomų „Zanavykijos“ monografijos, Č. Kudabos ir V. Žemaičio mokslinio pobūdžio brošiūrų, papildančių minimus istorinius veikalus.

STASYS LIEPAS: Kuomi grindėte savo priešaušrinio romano veikėjus ar kokiais istoriškai tikroviais žmonėmis ar išskaptavote pagal savo kūrybinės fantazijos polekį?

JONAS VIZBARAS: Pagal kultūros istoriko dr. Jurginio teigimą: „... mene yra vertingiausia tai, kas pramanyta, kas gyvenimo patirtimi perkelta j fantaziją, nepriklausomai nuo epochos. Tačiau epocha turi būti tikra, jos negalima pramanyti, kaip negalima pramanyti pačios istorijos.“ Taigi, kad nebūtų nusikalstama minimam dėsniui ir kad būtų išlaikytas istorinio romano struktūrinis balansas, jame veikia kai kurie tikri — istoriniai to laiko asmenys. O pagrindiniai veikalo herojai yra fiktyvūs, „išskaptuoti“, anot jūsų, mano fantazijos, suteikiant jiems ne tik laiko rūbą, bet ir vyraujančius epochos laisvės troškumus ir kovos dvasią.

STASYS LIEPAS: Mūsų romanų bemaž infliaciniam ant lūdyje ir jų vis labiau pil stančiame vidutinio-kiškume — kuriuo savitu brangakmeni vylėtės šj savo dvasios kūdikį sušvitiesiant: tematikos naujumu, idėjinio novatoriškumu, fabulos įdomumu, veikėjų psichologiniu gyvakraujiskumu, o gal kokiais naujais dar bruožais, kurie kaip nors praturtins mūsų literatūros rutinę?

JONAS VIZBARAS: Nesu linkęs tikėti, kad hedonizmo bei pragmatizmo pažiūromis besizavinti šiuolaikinė mūsų literatūra kaip nors praskaidrintų, jau ir taip svetimos aplinkos užgožtas, tautinio išlikimo viltis. Taip pat neturėjau intencijos sušviti kokiais nors novatoriškumais, juk pagrindiniu naujo kūrinio kritiku ir vertintoju visuomet bus eilinis skaitytojas ir ateitis. Pagaliau juk neginčytinai lietuviškojo

Krauju ir neišdildomu rašalu

(Atkelta iš 1 psl.)

stichiško. Tai yra beveik pirmapradis impulsas, kuris geriausiai išryškėja, kai visi kiti motyvai — garsas, piniagai, politinė itaka — yra atkrię. Tai yra veiksmas, kuriuo autorius teigia savo esminę vertę, o tuomi ir visų žmonių vertę. Dėl to galima matyti priežastį, kodėl poezija randama veik visose kultūrose ir įvairiausiose aplinkybėse.

Neleisti autoriui rašyti reiškia griauti jo esminę žmogišką savigarbą. Cenzūrojamasis asmuo negali savo darbo spausdinti, bet jis vis tiek gali kurti meną, išlaikyti vertės pajutimą, kurį šis pašaukimas jam suteikia. Aišku, draudimai rašyti ir spausdinti eina ranka rankon. Jei ką nors rašai, galima tikėtis, kad bandysi literatūrinį darbą j toliau perduoti. Mažą mažiausia, darbas bus parodomas šeimai ar draugams. Ir samudato cirkuliacija tėra šio natūralaus gesto pratęsimas.

Daugelis — iš tikrųjų, dauguma — vyriausybių gerokai kontroliuoja tai, kas spausdinama. Nežinau jokios valdžios, kuri eitų tiek toli, kad draustų rašyti nekalinamiems piliečiams, nors kai kurių pareidymai prie to priartėja. Kambodijoje, kol ją valdė Po Pot, buvo vedama sisteminga visų raštų individualų likvidacija.

Rumunijoje 1982 metais praveisti įstatymai apriboja rašomųjų mašinėlių savininkystę ir naudojimą, jas paliekant tik tiems, kuriems vietinė milicija tai leidžia. Net tie, kuriems leidžiama mašinėles turėti, gali jas naudoti tik tai tam tikslui, kuriam leidimas išduotas. Savininkai turi pranešti apie visus mašinėles taisymus. Kiekvienieriais metais savininkai turi karto teikti pateikti kortelę su visais mašinėles atspaudžiamais ženklais — tai užtikrina galimybę susekti, kokia mašinėle rankraštis buvo rašytas. Rašytojai turi taip pat varžytis dėl popieriaus trūkumo, nes didžioji dalis popieriaus yra atidėta valdžios patvirtintiems tūkslams. Kas bus toliau? Ar žmonės turės registruoti visas plunksnas ir atsiskaityti už rašalo naudojimą? Kartais stebiuosi, kokia turi būti literatūros padėtis Rumunijoje po šitokiais suvaržymais. Bet aš labiau galiausi kėnciančių rašytojų, negu pačios literatūros. Literatūra išliks. Ji visad išliks.

Atrodytų, kad Iešmantui būtų paprasta nusilenkti Sovietų autoritetams — tik trumpam laikui — kol bus paleistas. Jis galėtų sustoti rašęs poeziją ir protestavęs savo kalinimą. Vadinkime tai kvailumu, užsispyrimu, ar heroizmu. Vadinkime tai humaniškumu ar paikumu. Bet kas jį stumia atsisaityti, yra poetinis impulsas — ir tai atpažins rimti rašytojai. Net šiandien tai skatina ištikimybę ir baime.

romantizmo pradininkas Adomas Mickevičius, kurio laurai puošia ir pasaulinės literatūros panteoną, savo kūrybinėje tematikoje niekadoms nenutrūko nuo Lietuvos — tėvynės ir jos istorijos. Ji visuomet jam buvo „mielesnė už sveikatą“. Tai aš, menkas Sūduvos laukų vabalėlis, džiaugiuosi galėjęs savo vizijose aplankyti Šešupės laukų ramunę, kurios dar neišrovė sovietinio traktoriaus žagrė.

STASYS LIEPAS: Dėkoju už malonų pokalbį. Lauksime gaivaus lietuviško ramunių kvapo dvelkietimo iš Jūsų šviežiai sukrautos kūrybinio žodžio kupetos!

Nežinomas dailininkas. Ona Ketlerytė-Radvilienė. XVI a. pabaiga (drobė, aliejus). Verkių rūmai.

J. Veselis. Jeronimas Radvila. Apie 1750 m. (drobė, aliejus). Muzeum narodowe w Warszawie.

Vytautas Plukas

Rožančius susipynė

Veronikai Beleckienei 95-rių sulaukus

TĖVE MŪSU...

mąstau ir nebeatsimenu
judu ir nebenuveinu
greitai pasiklystu
klausau bet vos girdžiu
matau bet neryšku
siekiu ir nejaučiu
noriu ir nebegaliu
praieiti dar surandū
gyventi nebeįdomu
niekam nebetinku
nebeįtinku
negera būti kluvinui
baisiai nuobodu
mirties laukti
baisu...

...KASDIENĖS MŪSU DUONOS...

jauni pabėgti stengėmės
kai piktas ruskis engė mus
šipkartės iš dėdės laukėme
Amerikon nedrausį plaukėme

give me your masses
yearning to breathe free
send these the homeless
the tempest-tossed to me
I lift my lamp
beside the golden door

nepaskaitydami supratome
siuvelyj vargome
dolerius taupėme
New Yorke gimdėme

Nepriklausomon grįžome
per dienas trūsėme
ir barnių vengėm mes
gyventi rengėmės
javus į pėdus rišome
iš aruodų nežarstėme
dobilus grėbliais glostėme
jaunu praktiku laistėme
žemę tėvų...

...DUOK MUMS ŠIANDIEN...

bado nematėme
tėvynę statėme
dirbom ir meldėmės
SAVIEJI valdė mus
ežere maldėmės
ešerius gaudėme
turgun važiuovė
griov raliavome
atlaides šventėme
giminę kvietėme
versieną kepėme
alum užgėrėme
pyragus gyrėme
šokom ir žaidėme
iki gaidžių...

...IR ATLEISK MUMS...

ne visi gyvent norėjo
taip kaip patarlė kalbėjo
nėra ko piauti nepasėjus
augino šviesą raštingieji
vienas ar kitas gal tingėjo

silpnėsi linko pavėjui
per minkštai ministerijose sėdėjo
mindžiojo rūtas niekadėjai
generolų buvom per daug prisiperėjė
juk MES juos žsimsis penėjom
kai vekseliai Žmės Banke klestėjo
skolas prakaitū MES išmokėjom
nebauski mūsų darbščių audėjū
jeigu mes SAVĖS nemylėjom
genties ateičiai dirbome
be pagyrų...

...KAIP IR MĖS ATLEIDŽIAME...

už išprievartautū tautū
už nukirstus ažuolus
už išganytus dobilus
už bergždžius javus
už ištryptus linus
už kraujū tekėjusį upeliais
už karčias ašaras seselių
už suvedžiojimą vaikelių
už suklastotas pasakas senelių
už apgaule
smurtū
ir pančius
už mūsų visos genties kančią
argi — MES TURIME atleisti
ir nieko nekeikti
už pavogtū laisvę tautos
ir žmonių...

...IR GELBĖK MUS NUO PIKTO...

tenai
nuo nesavos kalbos
nuo veidmainių klastos
nuo pardsidavėlių žalos
nuo sukčių
girtuoklių
apgavių
nuo slykštčių tėvynės išdavikų
nuo engėjų raudonų
nuo niekšų svetimų...

cionai
nuo tautai mirstančių vaikų
nuo gentį užmirstančių jų sūnų ir dukterų
nuo savimylėj paskendusių vadų
nuo veikėjų tuščių kalbų
nuo žyniais tapusių beraščių
nuo atbukusių sąžinių kraštui
nuo auksu storų dvasios ubagų
nuo garbėtroškų tuščių plepalų
nuo vis dar kardais tebekovojančių
nusenusių karių...

...MELSKIS UŽ MUS...

oi toli mūsų gimtinė
pasmaugta tenai nauja gadynė
svetima saulė akis gadina
už ką baudi mūsų tėvynę
labai prašėme Jūsų Didybę
nesimeldi už mus iš aukštybių
nedaug mes tenusidėjome puikybė
bet daug kentėjom praityje
nuo pančių svetimų...

...DABAR...

ačiū už per vandenį ištiestą ranką
mums seniems savo žemėj bežemiems
Vytautai mano sūneli brangus
tėvi vienuolika karčių metelių
nekalta Kazachstane bevargstant
tėviškėje žvurbūs vėjai mums žiauriai pūtė
tada mums stipriai rūpinosi Genutė
narsi tavo jauna sesutė
neleido ji nei tėvi anei man pražūti
dabar mes vėl į krūvų susigūžę
džiaugiamės dovanomis dalužės
čia mums laisva žemelė jaukia juokias
laisvas vėjas laisvę laisvai dainuoja
čia nei vienam darbščiam netrūksta duonos
čia širdyse ūlvoja jaunas juokas
ir džiaugsmas glosto mūsų širdeles
keleliai tiesūs ir gražiai ateitį išves

proanūkelius ir jų vaikų kartas
jie regiu kada Puože prie ežero
vėl protėvių tėvynės laisvę švęs
neužgesindami laužų...

...IR MŪSŲ MIRTIES VALANDOJE...

kur banguoja Nemunėlis
kur Šešupė miela plaukia
ten Lietuva mano brangi
tenai širdį mano traukia

oi rožančius susipynė
Vytautai vaikeli mano tu
ko nevažiuoji į tėvynę
aplankyti Puožo grožybų
ir gimtų laukų
man per vėlu...

...AMŽINĄ ATILSĮ DUOK JIEMS...

a.a. mano geram vyrui Joneliui
miegančiam svetimoj Holy Cross kalvelėj
per anksti amžinybėn iškeliauvusiems
dviems mano geriams sūneliams
tėvams ir nebe mūsų Puože
kaimynams dingusiems karo audroje
visiems kentėjusiems tremtyje
ir nurimusiems mirtyje
va ir aš iš lėto ateinu
pas jus ilgą takeliu
greit būsim kartu
labai jau vėlu...

AMEN

Lietuvos krikštai

JONAS DAINAUSKAS

J. Dluogošas savo „Lenkijos Karalystės Kronikos“ 1387 metų žiniose pateikia aprašymą, pavadintą: „Karalius Vladislovas vyksta su karalietine Jadvyga į Lietuvą ir sunaikina pagoniškus stabus, krikštijo visus žmones, apdovanodamas juos iš Lenkijos atvežtais rūbais. Popiežius Urbonas VI-sis jam už tai dėkoja“. Tame aprašyme Dluogošas rašo, kad Jogaila, paėmęs Gniezno arkivyskupą Bodzetą ir daug pamaldžių bei pavyzdingų dvasiškių, nuyko į Lietuvą, kur esą iki „to laiko Kristus buvo nežinomas ir nekenčiamas“. Esą, nepasitenkindamas dvasiškiais, Jogaila paėmęs su savimi Jadvygą, kad ji pamatytų savo naują tėvynę, naują kraštą ir savo vyro žmones. Taip pat jisai pasiėmė su savimi Mozūrų bei kit. kunigaikščius ir daugybę lenkų aukštųjų pareigūnų, kai kuriuos jų net išvardindamas, o taip pat ir keturis lietuvių kunigaikščius.

Esą, atvykęs į Vilnių Pelenų dieną (1387.II.20 d.), padaręs suvažiavimą. Sako, su pagalba krikščioniškų kunigaikščių, kurie tada tariamai buvo susibūrę Vilniuje, buvo dirbama su Lietuvos riteriais bei liaudimi, kad pamestų melagingus dievus. Kai, sako, barbarai priešinosi stabų atmetimui, Vladislovas liepęs užgesinti Vilniuje amžina ugnį; be to, paliepus šventas girias iškirsti, išlaužyti, o taip pat užmušti ir išnaikinti visas gyvates bei žalčius, kurie buvo visuose namuose.

Sako, sudaužius ir sunaikinus stabus, lietuviai sutiko priimti krikščionių tikėjimą. Lenkų kunigų pamokyti, arba tikriau sakant paties karaliaus Vladislovo, kuris mokėjęs tos tautos kalbą, lietuviai per keliolika dienų buvo supažindinti su tikėjimo tiesomis. Kiekvienam, sako, davė naujus rūbus, marškinius ir naują apsirėngimą iš gelumbės, atgabentos iš Lenkijos. Esą žmonės, patyrę apie tas

lenkų dovanas, masėmis veržėsi. Krikščio žmones, suburtus į valsčius, didesnius būrius, duodant vardus masiniai. Krikščio pašlakstymu vandeniu. Šlektas, kilminguosius krikščio individualiai. To skyrusias gale pateiktas Popiežiaus bulės tekstas, duotas 1388.IV.18 d.

Tolimesniuose dviejuose skyreliuose (1387 m. žiniose) Dluogošas rašo apie lietuvių kilmę, jų stambeldystę, jų atsiradimą Lietuvoje, jų paklusnumą Rusėnams ir jų neturtingumą. Tolimesnis 1387 metų žinių skyrelis pavadintas: „Karalius Vladislovas savo žmoną Jadvygą išsiunčia į Lenkiją, o patsai su didžiausiu rūpestingumu užsima Rusėnų bei Lietuvių atvertimu į krikščionišką tikėjimą“. Esą Jogaila visus metus (t.y. 1387-sius) likęs Lietuvoje ir įvairiose Lietuvos vietose pats bei su pagalba savo kunigaikščių, ponų bei lenkų kunigų krikštijo ir mokė žmones tikėjimo, steigė bažnyčias bei koplyčias.

Tomis žiniomis bei jų komentarais pasiremdami, lenkų istorikai, publicistai, rašytojai, propagandistai paskelbė šimtus knygų ir tūkstančius straipsnių apie tą Lietuvos krikštą, esą Jogailos su visa palyda ir lenkų dvasininkų pagalba 1377 metais įvykdytą Lietuvoje. Lenkų dailininkas Wojciech Gerson nutapė gražų ir sugestvų paveikslą: „Lietuvos krikštai“, kuriame greta Jogailos pavaizduota ir Jadvyga bei daugybė lenkų dvasiškių ir pasauliečių didikų, tada krikštijusių Lietuvą. Ta literatūra ir lenkų istorikų išvedžiojimais, istorinių „duomenų“ papildymais vadovaudamiesi, ir lietuvių istorikai patikėjo, kad iki 1387-jų metų pagoniška, Kristaus mokslo visai nepažinojusi Lietuva, tais metais lenkų buvo apkrikštyta.

Deja, tie lenkų istoriko J. Dluogošo teigimai bei jų komentarai, panašiai kaip ir

tas lenkų dailininko W. Gersono paveikslas „Lietuvos krikštai“ neatitinka istorinei tikrovei. Visos tos J. Dluogošo žinios (lygiai kaip ir tas W. Gersono paveikslas) vaizduoja vien tik lenkų, ilgainiui vis didėjusį, norą būti laikomais Lietuvos krikštytojais.

Pačių lenkų istorikų surinkti ir paskelbti dokumentai, lenkų istoriko sustatytas Jogailos itinerariumas tas fantastines žinias apie Lietuvos krikštą, tariamai įvykdytą 1387 metais, neabejotinai ir visai paneigia. Dluogošo cituota Popiežiaus Urbono VI brevė ar bulė kalba apie tai tik bendromis frazėmis. Pažymėtina, kad jos teksto nėra Vatikano dokumentų rinkinyje „Monumenta Vetera Polonia et Lithuania“, bet ir tame Popiežiaus rašte nieko nėra apie tą tariamą 1387 metų Lietuvos krikštą.

J. Dluogošo teigimu (1386 metų žiniose) Jogaila iš Vilniaus į Krokuvą atvyko II.12 d. Vasario 13 d. jisai davęs dovanas Jadvygai, o vasario 14 d. tariamai pokokių nors tikėjimo tiesų pamokymo) jisai buvo pakrikštytas Romos kataliku.

Po to buvo vedybos (pagal Dluogošą II.14 d., o iš tikro 18 d.) bei vainikavimas Lenkijos karaliumi (pagal Dluogošą II.17 d., o iš tikro kovo 4 d.). Lenkų istorikai seniai irrodė, kad vedybų bei vainikavimo datas J. Dluogošas užrašęs irgi klaidingai.

Jogailos itinerariumas (Antoni Gąsiorowski „Itinerarium Króla Władysława Jagiełły 1386-1434“, Varšuva, Lenkų mokslo akademija, Istorijos institutas, 1972) rodo, kad po vainikavimo Krokovoje jis buvo iki III.26 d. Balandžio mėn. 22-26 d. jisai buvo Poznanėje, nes juk reikėjo pacifikuoti Didlenkiją. Po važinėjimų Lenkijoje, Krokovoje jisai vėl buvo VII.26, VIII.26 dienomis. XI.4 d. Jogaila buvo Lucke. Vilniuje jisai buvo Kalėdoms, 1386.XII.25, bet po to jisai buvo išvykęs į Vitebską ir Polocką ir Vilniuje vėl atsirado tik 1387 m. vasario 17 d. Čia jisai išbuvo iki II.22 d., paskelbdamas tris privilegijas: 1) 1387.II.17 d. apie steigiamas Vilniaus vyskupijos aprūpinimą, 2) 1387.II.20 d. apie aprūpinimą tu, kurie perėis į katalikybę ir 3)

1387.II.22 d. apie oficialų katalikybės įvedimą Lietuvoje. Kovo 22 d. jisai buvo Merkinėje, o balandžio mėnesį miškuose medžioklėje. Vilniuje, trumpam, jisai buvo VI.1 d., o po to VI.18 d. Lydoje. Liepos 1-5 d. jisai buvo Liubline, o VII.26 d. Krokovoje. Rugsėjo 26-30 d. jisai buvo Lvove, o Krokovoje XI.12-XII.3 d. Tie itinerariumai rodo, kad po to Lietuvoje, Vilniuje Jogaila buvo tik 1390 m. gegužės mėn. 12-15 dienomis. Reikia atsiminti, kad Jogaila atvyko į Lenkiją valdyti ir turėjo pažinti kraštą.

Grįžtant prie Jogailos, jau kaip Lenkijos valdovo, pirmo apsilankymo Lietuvoje, neabejotinai, kad turį privilegijų davimo metu Vilniuje jisai buvo gal tik kokias penkias dienas ir tai žiema, vasario mėnesį. Tad apie kokį nors, Dluogošo aprašytą, „pagonių“ krikštą negalėjo būti jokios kalbos. Jo paties tik „vienos dienos“ pasirengimas katalikiškam krikštui, aišku, negalėjo Jogailą išmokyti tikėjimo tiesų, o ypač tiek, kad jas jisai būtų galėjęs perduoti Lietuvos žmonėms. Jadvyga Lietuvoje niekad

nebuvo. 1387 m. vasario mėnesį, kai Jogaila buvo Vilniuje, ji su lenkų kariuomene buvo Lenkijos pietuose ir atiminėjo iš vengrų Lvovo žemę. Dluogošo išvardinti lenkų dvasiškiečiai ir pasauliečiai didikai, pagal išlikusius lenkų dokumentus, tuo pat metu buvo visai kitose vietose Lenkijoje. Su Jogaila Vilniuje tada buvo tik 1) Trakų kunigaikštis Skirgaila, 2) Gardino kunigaikštis Vytautas, 3) Kijevo kunigaikštis Vladimiras, 4) Novgorod — Sieversko kunigaikštis Kaributas ir 5) būsiamasis Vilniaus vyskupas Andrius, kuris faktiškai Vilniaus vyskupu tapo tik 1388 metais.

Greičiausiai tos trys Jogailos privilegijos ir tas tariamas 1387 m. Lietuvos krikštai buvo ne pagonių, o krikščionių sektantų privedimas prie katalikybės, prie paklusnumo Romai. Tik taip galima paaiškinti Romos sutikimą krikštui laikyti paprasčiausią pašventinimą žmonių masių vandeniu.

Gali būti, kad ir pats Jogaila buvo sektantas, nes jo laikais ir Lietuvoje buvo paplitusi vad. manichėjičių—bohomių sekta, kurios

vienminčiai Prancūzijoje buvo vadinami albigenais, o Italijoje — katarais. Tai patvirtina Kamaraceno vyskupas, kardinolas Petras savo 1418 m. rašinyje apie manichėjičius Rusijoje bei Lietuvoje. O popiežius Pijus II-sis (Enea Silvio Piccolomini) savo veikalė „De Statu Europae...“, pasiremdamas Jeronimu Pragiškiu (kuris 1394 m. su Vytautu lankėsi Zemaitijoje, o iki 1405 m. buvo Krokovoje ir ten kurį laiką buvo Jogailos nuodėmklaušiu), Jogailą jau tiesiog vadina „natione Tartarus“, t.y. kad Jogaila buvo katarų—bohomių sektos pasekėjas.

Iš esmės 1387 m. Jogailos trys privilegijos gražina Lietuvoje oficialią katalikybę. Romos katalikų tikėjimo padėti. Iš tikrųjų Lietuva katalikų tikėjimo krikštą gavo 1251 metais, kada — Lietuvos valdovas Mindaugas su savo šeima ir su gausia palyda priėmė katalikybę, kaip popiežiaus Inocento IV rašte sakoma: „su didele pagonių daugybe“. Rygos arkivyskupo Jono III-jo ginče su Kardininkų ordinu, arkivyskupo rašte randame, kad Lietuvos karalius (t.y. Mindaugas) krikščionybę buvo priėmęs „su visa savo karalyste ir joje turėjęs dvasininkus“.

Panašus pirmas istorinis valdovo bei jo aplinkos apsikrikštijimo faktas daugybės kraštų istorijoje laikomas to krašto apsikrikštijimo data. Taip yra Galų, Frankų, Airijos, Saksų, Vengrijos, Skandinavijos, Lenkijos, Rusijos kraštų istorijoje. Taip yra ir su Lietuvos krikštu, įvykiu 1251 metais.

Dluogošo pateikto fantastiško 1387 m. lietuvių krikšto aprašymo jokie neabejotini istoriniai dokumentai nepatvirtina. Atrodo, kad Dluogošas visa tai išgalvojo, siekdamas parodyti nebūtus lenkų „nuopelnus, krikštijant Lietuvą“. Tas aprašymas tėra vien Dluogošo vaizduotės kūrinys. Neabejotina, kad lenkų istorikams nėra lengva atsakyti to fantastiško mito, nes kitaip juk būtų pažeminta Lenkijos istoriografija ir paneigta krikščionybės platinijos aureolė.

Wojciech Gerson

„Chrezt Litwy“ (Lietuvos krikštai)

„Draugo“ jubiliejinis koncertas

Į meniškai išpuoštą Marijos aukštesniosios mokyklos sale (ačiū šio koncerto rengėjų būriui) rinkosi „Draugo“ tarnautojai, skaitytojai ir svečiai pasiklausyti solistų Ginos Čapkauskienės ir Jono Vaznelio bei choro „Volungės“ iš Toronto jubiliejinio koncerto, skirto šio laikraščio 75 metų paminėti. Atsiverčiam gražiai išleista koncerto programą (ačiū jos sudarytojams ir fotografui Jonui Kupriui). Jubiliejaus proga sveikinc Chicago kardinolas Joseph Bernardin, vyskupas Vincentas Brizgas, Lietuvos generalinė konsule Juzė Daužar diene, tėvu marijonu provinciolas Viktoras Rimšelis, PLB Valdybos pirmininkas Vytautas Kamantas bei didžiulis būrys ilgamečių „Draugo“ skaitytojų.

Solistė Gina Čapkauskienė „Draugo“ jubiliejiname koncerte. Nuotrauka Jono Kuprio

Artistais šiandien visi žavimės. Į juos, maloningai atvykusius į šią šventę, staiga įsminga visu akys ir plūsteli avansu aplodismentai. Koncerto pirmą dalį pradėjo spalvingais lietuviškais tautiniais kostiumais pasipuše „Volungės“ choristai, dirguojant choro vadovei Daliai Viskontienėi, prie pianino — J. Govedas. Pirmoji koncerto daina „Beautanti aušrelė“, harmonizuota M.K. Čiurlionio, buvo sudainuota jautriai ir subtiliai be kokios nors jaučiamos sceninės įtampos žymių. Po jos ėjusi šmaikšti J. Guodžio harmonizuota liaudies daina „Merguzėle mano miela“ susilaukė šiltų aplodismentų. „Nuo Birutės kalno“ (muzika K. Kavecko, parašyta Maironio žodžiams) prasidėjo fortpijonine įžanga (man regis, pagrota šiek tiek skubotai). Maironio išreiktas ilgesys Baltijai, jos nerami dvasia atsispindėjo choro interpretacijoje. Efektinga dainos pabaiga — galingas ir

sodrus, bet nerėksmingas forte.

Pabrėžtina choro skambėjimo kultūra vokalinio garso meninės kokybės prasme. Tokio vokalinės kultūros lygio nepasiekia be dainininkų geriausių vokaliniais duomenimis (o tokių „Volungės“ choro yra) ir teisingo bei kryptingo choristų vokalinio įgūdžių lavinimo. Jis savo ruožtu neįmanomas be išlavintos dirigento vokalinės klausos ir jo mokėjimo „tvarkyti“ choro vokalą. Taisyklingas dainininkų vokalas lemia obertonų turtingą choro skambėjimą, temtinių niuansų įvairovę, meniškai įprasmina kiekvieną chorinę partiją.

Solistės Ginos Čapkauskienės pristatyti niekam ne-

reikia. Ji savo pasirodymą pradėjo originalo kalba atliktomis arijomis iš Verdi op. „Rigoletto“ ir Gounod op. „Romeo ir Džiuljeta“. Jau pačios pirmos skaidrios ir lankščios frazės užhipnotizavo klausytojus. Solistės balsas, caskambėjęs nuščiuvusioje salėje, verčia viską užmiršus suklysti. Gal tik psichologui pavyktų atnarpinti, iš kokių pojūčių kyla tas įsitikinimas, kad tavęs laukia susitikimas su tikruoju menu.

Solistą Joną Vaznelį šį kartą girdėjom atliekantį dainą „Laikrodis“, papasakojančią apie gyvenimo laiko trapumą, kuris nepareimamai nuo mūsų noro vieną kartą sustoja amžinai. Solisto daina-

vimas, prislopintas iki intymaus kuždesio, atitiko dainos psichologinį turinį. Karaliaus Pilypo monologas iš Verdi op. „Don Carlo“ yra populiarus baritonų koncertiniame repertuare. Klausantis solisto Vaznelio, paveikslų ir emocijų kaita užvaldo mūsų sąmonę ir širdį ir kartu pergyvename tragiško herojaus likimą, kurio širdį išgraužė abejonė dėl karalienės neištikimybės ir abejingumo.

Choro repertuaras yra tas barometras, kuris parodo ne tik choro esamą lygį, bet ir jo meninę potencialią, perspektyvą. „Uliai, bitele, uliai“, aukštaičių liaudies daina, kurią išplėtojo neseniai Lietuvoje miręs garsus kompozitorius Ed. Balsys, parodė kitą choro muzikinio raštingumo pusę. Tokios muzikos atlikimas reikalauja ne tik tikslios intonacijos, bet ir gero choro darnumo, paremto dainininkų klausos jautrumu. Sveikintinas choro vadovės Dalios Viskontienės bandymas prisiliesti prie šiuolaikinės chorinės muzikos, — vis atėity atkreipiant dėmesį į anksčiau minėtus muzikai reikalavimus.

Šviežiai nuskambėjo lietuvių liaudies daina, harmonizuota J. Švedo, „Anoj pusėj Nemunėlio“, kurią atliko sol. G. Čapkauskienė su choru. Kaip klausytojai priėmė tolimesnę dainą, V.K. Banaičio „Tupejo vanagas“, galima buvo matyti pasibaigus dainai iš besišypsantių choristų ir klausytojų veidų. Norisi pabrėžti choristų beveik nepriekiaštingą diktą — tikrai didelio triušo rezultatas. „O Rambyne“ — pagal seną mažlietuvių tekstą muziką parašė J. Štarka. Rūstus pasakojimas apie didingą Rambyno kalną ir ant jo degančią šventą ugnį. Tačiau kryžiuočiai išlaškė ją ir pasilikio Rambynas vienas liūdno krašto praeity. „Bet

Dalis „Volungės“ choro, vadovaujama Dalios Viskontienės, „Draugo“ jubiliejiname koncerte 1985 m. gegužės mėn. 18 d. Marijos aukštesniosios mokyklos auditorijoje, Chicagoje. Nuotrauka Jono Kuprio

ateis nauja gadyne — nenustokime vilities. Vėl matysi Tu, Rambyne, kaip mums laisvė patekės“ — patetiška liejosi dainos žodžiai, kurie aktualūs visais laikais.

Po pertraukos, pakeitęs koncertinę aprangą, choras nuotaikingai atliko J. Govedo dainų pynę. Puikiu susidainavimu pasižymėjo solistų duetai, ypačiai Cerlino ir Don Džiovani duetas iš Mozarto operos „Don Giovanni“. Choro atliekamos dainos, neminint jų atskirai, parodė, kad ir kokias geras dainas puikiu profesionalu atliekamas klausytume, vis dėlto šitai neatstos mūsų pačių dainavimo. Dainavimas tai sielos mankšta, kaip sportas kūno. Galbut vadovės tinkamai parinktos dainos ir traukia šį gražų lietuvišką jaunimą draugėn užtraukti šias smagias dainas: „Apie Joną ir

molio užboną“, harmonizuota J. Gaizausko, „Kur mėlyna padangė“, muz. Al. Bražinsko, „Prie Nemuno vingio“, muzika M. Noviko. (Šie kompozitoriai dirba Lietuvoje.) Koncerto pabaigai solistas J. Vaznelis atliko Udrio dainą iš V. Klovos op. „Pilėnai“.

Po koncerto atlikėjai buvo apdovanoti karštais aplodismentais ir nuostabiomis gelėmis. Šilti padėkos žodžiai buvo girdimi ir užkulisuose, kur klausytojai nuėjo asmeniškai pasveikinti atlikėjų. Matyt, ne vienas tą vakarą pagalvojome, kaip būtų gera tokių jaunimo chorą turėti Chicagoje. Ar tai įmanoma? Mes lietuvių tauta nuo seno garsėjama, kaip šaunūs daininkai, ir jaučiam da menas — tokia pat būtinybė, kaip mokslas, technika, kaip kasdieninė duona.

Nijolė Kupstaitė

Chicago teatruose Brechto drama

Be universitetų, Chicagoje ir žymesnės kolegijos turi savo dramos studijas. Čia ypač pasižymi Columbia kolegija, kuri savo teatre, 72 E. 11th St., Chicagoje, pastatė vokiečių dramaturgo Bertolt Brecht: „The Caucasian Chalk Circle“, dabarčiai pritaikytą režisieriaus Seldon Patinkin. Brechtas buvo daugelio dramų ir libretų autorius, o Columbia kolegija savo vaidinimams mėgstą pasirinkti žymesnių autorių kūrinis. Šioje dramoje vaidinamą įvykių Kaukazo Gruzijoje, kur po perversmo virtuvės tarnaitė Grusa pagrobta kikiškis ir su juo besislapstydama pergyvena daug nuotykių. Greta vaidinamos raštininkas, kuris po perversmo padaromas teisėju ir pasižymi savo neįprastais sprendimais. Įvykiai vystosi, Gruzijai pralaimint karą su Persija.

Vaidinimo slinktis gyva, režisieriaus įvesta daug judrumo, skamba septynių instrumentų orkestras. Vaidinimams paprastai parenkami gabesnieji studentai, parodantieji daug talentingumo, jų sudėtį papildant reikiama profesionalais.

J. Pr.

Prierašas prie straipsnio apie Čingis Aitmatovą

Kiek teko patirti iš redakcijos, mano informacinis rašinys apie Čingis Aitmatovą išaukė „Draugo“ skaitytojų tarpe šiek tiek susidomėjimą. Vieniems toji apybraiža pasimatė gyva, įdomiai suregta. Kitus nuvylė pats užmojis kalbėti mūsų skaitytojui apie tarbinį rašytoją, pasižymintį įdejinio „kryptingumu“; bent demonstruojanti jį susitikimuose su vakariečiais, kai jis kalba „kaip iš knygu“. Kadangi Aitmatovas mūsų rusiškai, jo iškelimas mūsų spaudoje prilygstantis padrasinimui lietuvių rašytojams sekti jo pavyzdžiu.

Tokių užmačių, savaime aišku, aš neturėjau. Bet faktas lieka taktu, kad Maskvos politika mažų tautų rašytojų atžvilgiu anaipol nera nekalta. Dažnai, ypačiai pirmaisiais pokario dešimtmėtais, jauniems, debiutuojan-

tiems literatams būdavo sudaromos sąlygos lavintis rašytojo amate, studijuojant Maskvoj Gorkio literatūriniam institute, prisiglaudžiant rašytoju draugijos bendrabutyje. Ir Čingis Aitmatovui teko atlikti tokį stažą.

Ir štai visai atsitiktinai teko sužinoti apie to gyvenimo nuotakas iš nelaukto šaltinio. Iš albano Ismail Kadarė autobiografinio romano *Kadary dievy sauleidis*, išversto į prancūzų kalbą 1981 metais. Autorius vieši kurį laiką Latvijos pajūry, aptinka tenai kažkada albanų karaliaus Zogu įsigytą vilą, įsimyli rusaitę. Ir štai kažkokių švenčių išvakarėse susauno jai parodyti, kur jo gyvenama. Parinktas laikas gal ne visai tinkamas. Pasakotojas nuajucia, kad bendrabučio gyventojus yra užvaldęs laukiniškas siutas, pranašaujantis besaiki

girtavimą. Toji įtampa, sakykim, perteikiama vaizdžiai:

„Mes lipom laiptais aukštyn...Aš bandžiau papasakoti jai apie mūsų židinį ir jo gyvenimą. Pirmas aukštas: čia gyvena pirmųjų metų studentai, dar nekažin kiek prasikaltę literatūrinėmis nuodėmėmis. Antras aukštas — literatūros kritikai, konformistiniai dramaturgai, tikrovės lukoetojai. Tretytis ratas: schematiški rašytojai, padliaižiai, slavofilai. Ketvirtas ratas — moterys, liberalai, žmonės, nusivylę socializmu. Penktasis ratas — šmeižikai, spiegi. Šeštasis ratas — nutautėliai. Tie, kurie atsižadėjo gimtosios kalbos ir rašo rusiškai“.

Autorius nepripažįsta turėjęs kokių vyriškesnių siekimų, vesdamasis merginą savo kambarėlin. Ją, tarp kitko, pavilioja kažkuris

jo pažįstamu.

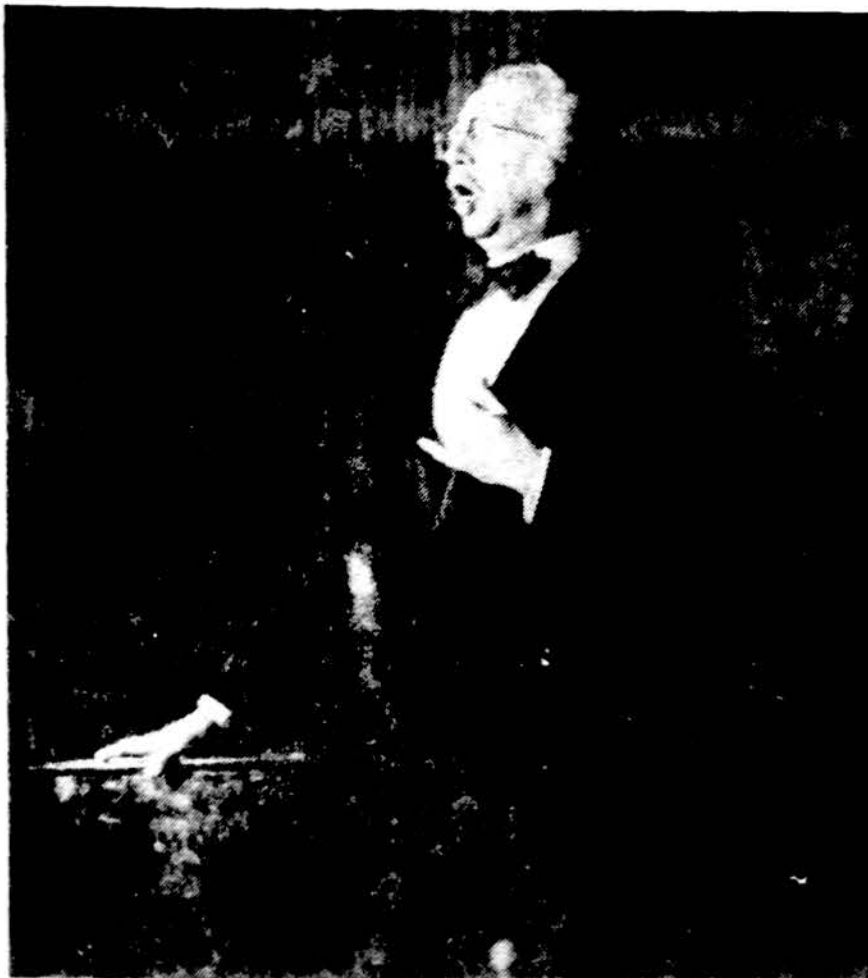
„Aš atsukau jam nugarą ir atsiidūriau šeštojo aukšto koridorių; nutautėliai ten buvo susimaisę krūvon ir dabar kalbėjos tarpusavyje visom savo mirusiom ar merdinciom kalbom. Tai buvo siaubingas kosmaras. Iškreiptais nuo girtumo veidais, suprakaitavusiais, apskretusiais, su išdžiuvusiu asarų latakėliais po paraudusiom akim, jie vogravo kimiais balsais savo atsižadėtom kalbom, daužės kumščiais į krūtinę, virkavo, kad niekadus jų neužmiršią, kad kalbėsia jomis savo sapnuos, kaltino save niekšybe, kad jas paliko tenai, savo motinas, kalnuos bei tyruos, likimo valiai, savo pamotės, kuria yra rusų kalba, sąskaiton“.

„Jie vis tebešukalojo. Tame mirusių ar leisyvių kalbų žodžių chaose plūduriavo rusiški sakiniai ir posakiai. Jie išnerdavo šen bei ten, it salelės nykioj jų kolektyvinės pasamonės jūroj. „Mano kalba man vaidenas kaip vaiduoklis“ susukdavo protarpiais vienas iš jų, tarsi atbusdamas iš sapno išgastyje. Mano kūnas suvirpėjo. Koks būna, į ką panašus gimtosios kalbos vaiduoklis?“

Įdomu pastebėti, kad Ismail Kadarė sumini sutikty literatū tarpė ir vieną lietuvių — Mackiaivių. Tikriausiai poeta Bronių Mackeivių. Knygos pradžioje autorius jį aptaria kaip neaiškų, nepatikimą, pilietį. Paradoksalu, bet vėliau, kai Kadarė aprašinėja iškilų skandalą su Nobelio premijos paskyrimu B. Pasternakui, toji Mackeivičiaus figūra pasimato kiek skirtingoj šviesoje. Faktiniai, įsiai yra personažu, iš kurio Kadarė sužino detalias, kokie bus tolimesni tos, kompartijos režisuojamos, komedijos veiksmi ir scenos.

Rasa Išmantaitė

Ismail Kadarė. *Le Crépuscule des dieux de la steppe*. Roman. Traduit de l'albanais. Paris: Fayard, 1981.

Solistas Jonas Vaznelis „Draugo“ jubiliejiname koncerte. Nuotrauka Jono Kuprio

NAUJI LEIDINIAI

• Mūsų sparnai nr. 58 (1985 birželis). Lietuvių evangelikų reformatų žurnalas, leidžiamas Lietuvos Evangelikų Reformatų Bažnyčios Kolegijos. Redakcinė komisija: Petras Bružas, kun. Eugenius Gerulis, generalinis superintendentas kun. Stasys Neimanas, Jonas Palšis, Arvydas Ramonis, Jonas Variakojis. Redaguoja Petras Bružas, 4429 S. Talman Ave., Chicago IL 60632. Administruoja Jonas Palšis, 5718 S. Richmond Ave., Chicago IL, 60629. Kaina — auka.

Tai stambus (96 puslapių), gausiai iliustruotas ir turiningas žurnalas, paličias įvairias religines ir kultūrinės temas ir spausdinantis daug žinių iš lietuvių evangelikų reformatų gyvenimo išvijoje ir tėvynėje. Šiame numeryje be kitų bendradarbių rašo kun. dr. Eugenius Gerulis.

straipsnyje „Pamoka Atėnuose“ žvelgdamas į žmogaus laisvę iš teologinio taško, kun. Vytautas Bagdanavičius, MIC, gvildendamas Radvilos Juodojo teologinį įnašą; minima J. S. Bacho, didžio religinės muzikos kūrėjo, 300 metų sukaktis, supažindinama su talentinga soliste E. Tamulėnaitė-Taft. Pasisakoma dabartiniu gyvu Lietuvos krikšto minėjimo klausimu. Ypač įdomus iš okupuotos Lietuvos gautas „Laiskas iš Biržų“, kur skundžiamasi reformatų bažnyčiai valdžios sudaromais sunkumais.

Ieva Jankutė-Gerula rašo apie moterų vaidmenį Mažosios Lietuvos tautinio prisikėlimo istorijoje, dalį. Dagys pasidalija atsiminimais apie savo gimtąjį sodžį Šlepščius prie Biržų. Nepamirštamą ir kūrybos spausdinama eilėraščių ir Viliaus Nastopkos novelė „Velniamyne“.

„Draugo“ jubiliejiname koncerte „Volungės“ choras per antrąją programos dalį. Dirigentė — choro vadovė Dalia Viskontienė. Nuotrauka Jono Kuprio